1813–15.

DET KONGELIGE DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB KJØBENHAVN.

Oversigt

over

det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger

og

dets Medlemmers Arbeider

i de sidste to Aar.

Af

Professor *Örsted*,

Ridder af Dannebrogen, Selskabets Secretair.

I en Række af Aar har det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab aabnet dets Vintermöder med en af dets Secretair udstedet Bekjendtgjörelse over dets Forhandlinger i det udlöbne Forsamlingsaar. I forrige Efteraar hindredes Selskabets daværende Secretair, vor kort derpaa for Fædrelandet og Videnskaberne tabte *Bugge*, ved Sygdom fra at forfatte en saadan Bekjendtgjörelse. Selskabet har derfor beslutter, at den Beretning som i Aar udstædes, tillige i Korthed skal omfatte Gjenstandene for den, der i forrige Aar skulde være udkommen.

Ved det nysbeklagede Dödsfald, maatte der foregaae en betydelig Forandring i Fordelingen af de Forretninger, Selskabet maae betroe til visse Medlemmer. Etatsraad *Bugge* havde paa eengang udfyldt tre Poster i Selskabet. Han var nemlig Bestyrer af den under Selskabet staaende geographiske Landmaalning, Casserer og Secretair. Selskabet, der efterhaanden havde betroet den Afdöde disse Poster, fandt det ikke

raadeligt paa eengang at nedlægge de mange Forretninger, han nu forlod, i een Mands Hænder. Det overdrog derfor alt det der angaaer den geographiske Landmaalning og Korternes Udgivelse til et Udvalg af dets Medlemmer, der skal före Navn af *det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Landmaalningscommission*, og bemyndigede den til, ved en Overinspecteur at lade holde Tilsyn med Arbeiderne paa Marken og hvad dermed staaer i Forbindelse. Den af Selskabets Medlemmer sammensatte Landmaalingscommission bestaaer af de Herrer

Admiral *Löwenörn*, Commandeur af Dbrg og Ridder af Wladm. Ordenen.

Commandeur-Capitain *Wleugel*, Ridder af Dbrg.

Etatsraad *Wolff*, Ridder af Dbrg.

Professor *Degen*.

Professor *Olufsen*.

Efter Selskabets allerunderdanigste Indstilling, behagede det Hans Majestæt Kongen at udnævne til Overinspecteur over den geographiske Landmaalning

Hr. Landmaalningsinspecteur *Bruun*, Ridder af Dbrg.

Til Casserer valgtes

Herr Etatsraad *von Schmidt-Phiseldeck*, Ridder af Dbr.

og til Secretair

Professor *H. C. Örsted*, Ridder af Dbr.

Af tabte Medlemmer beklager Selskabet, for det Tidsrum, vi her omfatte, foruden

Etatsraad og Ridder *Bugge*

Overpræsident i Kiel, Conferentsraad og Commandeur af Dbr. Baron *v. Eggers*

Justitsraad *Thorlacius*

Major og Ridder *Steffens*.

Derimod har Selskabet siden sidste Bekjendtgjörelse vundet nye Tilvæxt ved Valget af

Hs. Excellence Herr Geheimeconferentsraad *Classen*, Storkors af Dannebrogen, til Æresmedlem, og

Herr Commandeurcapitaine *Wleugel*, Ridder af Dbrg.

Professor og Doctor Theologiæ *J. Möller*,

Professor *Olufsen*

til ordentlige Medlemmer.

Til udenlandske Medlemmer har Selskabet valgt de Herrer:

Professor og Hofraad *Creutzer* i Heidelberg,

Benjamin Smith Barton, og

Johannes Reedman Coxe i de forenede Stater af Nordamerika,

van Mons i Brüssel.

Under de ulykkelige Begivenheder, der i en Række af Aar saa haardt traf vort Fædreland, havde Selskabet ogsaa lidt Tab, der i höi Grad hemmede dets Virksomhed. En Kongelig *Gavmildhed* har nu erstattet disse Tab, og sat Selskabet i Stand til at virke med fornyet Kraft.

Den mathematiske Classe, der i Aar har Tabet af to Medlemmer at beklage, havde allerede för lidt betydelige, endnu uerstattede Tab. De faa Medlemmer, den har beholdt, have i de sidste to Aar især havt Anledning til at anvende deres Virksomhed uden for Selskabet.

Contreadmiral *Lövenörn*, Commandeur af Dbrg, Directeur for det Kongl. Söekortarchiv, har udgivet et Kort over Nordsöen, fra 50° 55′ til 58° 5′ Bredde, og derover leveret en Beskrivelse, ledsaget med 12 specielle Korter over de vigtigste Havne. Den Sammenhæng, hvori dette Værk staaer med Selskabets geographiske Landmaalning, der har sat Forfatteren i Stand til, paa sit Kort, med stræng Nöiagtighed at anlægge den jydske Vestkyst, tillader ikke at betragte det, som et Selskabet fremmed Arbeide. Det er bekjendt, at de Söefarende hidindtil have

savnet paalidelige Kort over dette Farvand. Dette Kort indeholder ikke blot Kysten nöiagtigt anlagt, men mangfoldige Grunde og Rev, hvis Beskaffenhed og Dybde för have været aldeles ubekjendte, ere deri angivne efter Udmaalinger, der ere foretagne af vore Söeofficierer. For at give sit Arbeide den behörige Fuldstændighed, har Forfatteren ved en vidtlöftig Brevvexling maattet söge at udfylde de store Mangler, man finder i de offentlige Efterretninger, andre Nationer have at fremvise. Forfatteren vil ved dette Kort anvende sin sædvanlige Fremgangsmaade, ved enhver paalidelig Efterretning at lade Kortet rette, og ved Tillæg og nye Udgaver at bringe til offentlig Kundskab, hvad Tiden lærer.

Professor *Degen*, hvis Ansættelse ved Universitetet nu har bragt ham Selskabet nærmere, har ved Reformationsfesten i et latinsk Program viist, at man uden den egentligen saakaldede Analyses Hjelp tydeligt og let kan fremstille Analogien mellem den sammensatte fremskridende Bevægelse, og Omdreiningsbevægelsen.

Til Selskabet har, i dette Tidsrum, været indsendte to mathematiske Afhandlinger af en ung Mand, der allerede kan pröve sine Kræfter paa de vigtigste Opgaver i en Alder, hvor de Fleste ikke ere komne ud over de förste Grunde, *Johan Friderich Posselt*. Den ene af disse Afhandlinger er et Forsög over Theorien af Æqvinoctiernes Præcession; den anden en Undersögelse over Bestemmelsen og Udregningen af Himmellegemernes Baner, naar disse ere meget eccentriske. Selskabet har for disse tilkjendt ham sin Sölvmedaille.

Uhrmager og Dannebrogsmand *Sparrevogn* har forelagt Selskabet et Uhr, med en sindrig Mechanismus, formedelst hvilket han kan inddele et Minut i et vilkaarligt Antal af Dele fra 60 til 143; hvilket baade ved Taktinddelning og adskillige Iagttagelser kan have sine Beqvemmeligheder.

Selskabets Æresmedlem, Hans Exc. Herr Admiral *Winterfeld*, Ridder af Elephanten, Storkors af Dbr. har meddelt Selskabet Bemærkninger over Gammelgrönland, hvori han af physiske Grunde viser, at Grönlands Clima efterhaanden maae have forværret sig, og at man fölgeligen ikke paa Grund af det nuværende Grönlands ublide Clima tör paastaae, at den gamle frugtbare Österböigd ikke kan være en Deel af det vi nu kjende. I övrigt vil Forfatteren ikke deeltage i Striden, om den gamle Österböigd er en Deel af det nukjendte Grönland eller ikke.

Herr Etatsraad og Ridder *Wiborg* har meddelt en Afhandling om Speltet, botanisk og oeconomisk betragtet, og anbefalet det, som en nyttig Kornart for de danske Stater. Selskabet havde i flere Aar forgjæves udsat et Priisspörgsmaal om Speltets Dyrkning i Danmark. Dette bevægede Forfatteren til at lade denne Kornart komme fra Franken, og til at anstille Forsög med dens Dyrkning. Först afhandler han Speltet botanisk, og viser Vildfarelserne i Speltarternes Bestemmelse, fordi at de Plantekyndige og Oeconomerne ikke have forstaaet hinanden indbyrdes. Han godtgjör at Grækernes Zea og Romernes Far er Dönkelhvede, (Triticum Zea, Host.) og just den, han har dyrket. Hines Olyra, disses Orinca er derimod Spelthveden (Triticum Spelta, Host.) Forfatteren forklarer derpaa, saavel efter 8 Aars egen Dyrkning, som efter Andres Iagttagelser, Dyrkningen af Dönkelhveden, og dens Fortrin, og anpriser denne Hvedeart for Danmarks lerede og fugtige Egne. Han gjör tillige den for Speltets Indförelse hos os vigtige Bemærkning, at vore Möller med Pilleværk fuldkommen kunne træde i Stedet for de til Speltets Afskalning i Franken brugelige Möller.

Af samme Forfatter have vi erholdt Bidrag til Qvægsygens Historie, og Efterretninger om dens Behandling i Hertugdömmene Slesvig og Holsteen i Aaret 1814. I Qvægsygens Historie har indsneget sig megen Forvirring derved, at mange Forfattere have forvexlet den egent-

lige Qvægpest med Miltebrand og ondartet Lungesyge. Forfatteren viser, at vi nu have saa bestemte Kjendetegn derpaa, at vi af de græske og romerske Skribenteres Beskrivelse over store Qvægsyger kunne bestemme om det er den virkelige Qvægpest hvorom de tale. Denne historiske Undersögelse erholder derved en stor Vigtighed, at den sætter os i Besiddelse af en Mængde Kjendsgjerninger, der bestyrke den Sandhed, at den egentlige Qvægpest hörer hjemme i det sydostlige Europa, og dertil stödende Lande, og ikkun ved Smitte opstaaer i det Jordströg, vi beboe. Af denne Sygdoms Historie i Almindelighed, og hos os i Særdeleshed, godtgjöres, at man endnu ikke har fundet andet sikkert Middel derimod end Spærring og Nedslagning, og at dette Middels Tilsidesættelse stedse var af ödelæggende Fölger, mod hvilke man forgjæves satte Indpodning, eller Lægemidler. Vor afdöde fortræffelige *P. Abildgaard* faaer herved den fortjente Berömmelse, for hos os at have foreslaaet den rette Fremgangsmaade, der först blev indfört i Danmark, men i Hertugdömmene en Tid lang fandt en Modstand, der paaförte disse et betydeligt Tab. Beskrivelsen over den sidste Qvægsyge i Holsteen *tjener til en nye* Retfærdiggjörelse for hiin Fremgangsmaade. Smitten blev ved den fjendtlige Armees Qvæg bragt til Hertugdömmet Holsteen, og til en Deel af Schleswig i December 1813, men ved Efterlevelsen af vore fortræffelige Anordninger, standsedes den inden 6 Maaneders Forlöb, og begge Hertugdömmene tabte ikkun 2300 Höveder, hvoraf 735 vare nedslagne. Næst sidste Gang derimod, da man ved Indpodning og ved Lægemidler tænkte at standse Qvægsygen, rasede den 10 Aar i Hertugdömmene, fra 1774 til 1784, og bortrev mere end 150000 Qvæghöveder. Ogsaa 1814 vilde man pröve Lægemidler mod Qvægsygen, men Erfaringen viste tilstrækkeligen, at hverken de saltsure Dampe, eller den af Pessina saa meget anpriste jernholdige Saltsyre, eller de Sagerske Lægemidler, eller den af Forfatteren foreslaaede Indspröitning, svarede til Forventningen.

Professor og Ridder *Schumacher* har forelæst Selskabet en Afhandling over conchyliologiske Systemer, og om nogle toskallede Conchylier. Han gjör deri opmærksom paa de Forsigtighedsregler der ere at iagttage ved Dannelsen af Systemer i Almindelighed, og conchyliologiske i Særdeleshed. Forf. gjör et Forsög til at dele Linneés Myaslægt i flere, efter Hængselets Indretning. Hængslernes Beskaffenhed er oplyst ved Tegninger efter Naturen. Slægterne ere fölgende: *Mya*, hertil M. arenaria og M. truncata, *Periploma*, nemlig P. inæquivalve, *Auriscalpium*, hvoriblandt A. anatinum og A. guienense, *Scrobicularia*, nemlig S. calcarea eller Mya orbiculata Spengl. og S. inflata, en Afart af Tellina edentula Spengl., *Margartifera*, hvoriblandt M. fluviatilis, eller Unio margaritifera Retzii, *Unio*, hvortil de fleste af Retzius og Spengler anförte Arter höre, Prisodon, hvoriblandt P. obliquum og P. trigonum, *Paxyodon*, hvoriblandt P. leve og P. ponderosum.

Doctor *Lehmann*, som först har studeret Botaniken under vor *Hornemann*, og siden gjort en vidtlöftig Reise til sine Kundskabers Udvidelse, har forelagt Selskabet en Monographie over Primulerne, hvori han beskriver 43 Arter af denne Slægt. I de nyeste botaniske Haandböger opregnes ikkun 20; altsaa ere 23 nye. Af disse ere imidlertid 7, som Selskabets plantekyndige Medlemmer ansee for blotte Afarter; men endda blive 16 nye Arter tilbage, hvormed Forfatteren har beriget Botaniken. Artmærkernes Angivelse er affattet med tilbörlig Korthed, Synonymerne opregnede med passende Udförlighed. Ved de Arter, som findes paa de europæiske Bjerge, er Höiden, i hvilken de voxe, ogsaa saa meget mueligen angivet. Selskabet har fundet denne Afhandling værdig at optages i dets Skrifter, og tilkjendt Forfatteren sin Medaille i Sölv, som et Agtelsestegn.

Professor *Örsted*, Ridder af Dannebrogen, har forelagt Selskabet Forslag til nye danske Kunstudtryk i Chemien. Han bemærker at det

danske, tydske, svenske og hollandske chemiske Kunstsprog, siden den antiphlogistiske Chemies Indförelse, ikkun er en Oversættelse af det Franske. Ved disse Oversættelser har man begaaet den Feil, at betegne de förste, meest usammensatte Grundstoffer vi kjende med afledede eller sammensatte Ord, af hvilke det da naturligviis ikke var mueligt at danne lette og beqvemme Udtryk for de sammensatte Gjenstande. En Fölge heraf var da, at man maatte blande det indenlandske Kunstsprog med fremmede Ord, der sjeldent föjede sig efter Sprogets egen Grammatik. Den Vej, Forfatteren gaaer for at finde Navn til et Grundstof, bestaaer deri, at han vælger et Ord, der betegner en udmærket vigtig Egenskab hos Tingen, og opsöger i dette den förste Grundlyd. Disse modtage altid i Sproget en nærmere Bestemmelse, enten ved en Tilsætning, eller en let Bogstavforandring, hvorved der dannes Afarter, skikkede til at betegne forskjellige beslægtede Begreber. Saaledes gaaer *br*, som en Grundlyd gjennem *Brand*, *Brænde*, *Brynde*, *Brunst*, og blot en Bogstavforandring bestemmer deres forskjellige Betydning. De Gamle gjorde ogsaa Forskjæl paa *brinna* og *brenna*, ligesom vi endnu paa *sidde* og *sætte*, *ligge* og *lægge*, *synke* og *sænke*, og denne Forskjæl vedligeholdes endnu i det Svenske. Ligesom man kalder et antændt Legem, en *Brand*, mener derfor Forfatteren, at man kunde kalde et Stof, der udmærker sig ved en overordentlig Brændkraft *Brind*, eller *Brint*. Dette Navn foreslaaer han da for Vandstoffet, hvis gjængse Navn han forkaster, deels fordi det gjör en Sammensætnings Navn til Bestanddel i Navnet paa en af dets Bestanddele, deels, og allermeest, fordi man deraf intet Navn kan udlede for de afledede Begreber for Exempel de Franskes: *hydrure*, et Brinte; *hydrogéner*, at brinte; *hydrogénation*, Brintning; *deshydrogénation*, Afbrintning; *protohydrure*, Forbrinte; *perhydrure*, Fuldbrinte o. s. v. Paa samme Maade danner han for det, man hidindtil kaldte Suurstof, Navnet *Ilt*, og deraf: at ilte, *oxygéner*; et Ilte, *oxide*;

Iltning, *oxydation;* at afilte, *desoxygéner;* Afiltning, *desoxydation;* iltelig, *oxydable;* Forilte, *protoxyde;* Tveilte, *deutoxyde;* Fuldilte, *peroxyde.*

Ved nærmere Eftergrandskning bemærkede Forfatteren, at de Rodord, han havde valgt, vare fælles for det Danske, Tydske, Svenske og Hollandske, kort for alle skandinaviske og germaniske Sprog. Heraf tog han Anledning til at omarbeide denne Afhandling, og give dens Gjenstand en videre Udstrækning. Dette har han gjort i et latinsk Program til Reformationsfesten Aar 1814 ved Universitetet. Han foreslaaer deri en fælles Grundvold for det chemiske Kunstsprog i alle disse Tungemaal, ligesom man har i alle dem, der nedstamme fra det Latinske.

Samme Forfatter har forelagt Selskabet en Afhandling over Loven for de electriske Virkningers Svækkelse med Afstanden. *Coulomb* havde, ved sit Electrometer, sögt at bevise, at den electriske Virkning forholder sig omvendt som Qvadraterne af de virkende Punkters Afstand. Denne Lov syntes saa naturlig, at man neppe kunde tvivle om dens Rigtighed. Imidlertid havde allerede *Volta* gjort Forsög, der ikke vilde stemme hermed, og *Simons* skjönne Forsög, med et dertil meget vel udtænkt Instrument, syntes aldeles at gjendrive *Coulomb.* Paa den anden Side ere dog de Forsög, hvorpaa *Coulomb* beraaber sig, ikke mindre vigtige. Forf. har derfor gjentaget de *Coulombske* Forsög, med det Redskab denne selv har angivet, og derved fundet, at den af *Coulomb* opstillede Lov virkeligen finder Sted for Afstande, der hverken ere meget store eller meget smaa. I smaa Afstande angiver det Coulombske Electrometer en Aftagelse omtrent i det omvendte Forhold af Afstandene, ligesom *Simon* angiver det. I meget store Afstande derimod, kan Af-

tagelsen endog staae i Forhold til Afstandenes tredie Potents. Den almindelige Lov for Virkningens Svækkelse ved Afstandenes Tilvæxt er: at Svækkelsen bestandigt har et större Forhold til Afstanden, jo större denne er, og at det kun er ved visse Punkter, at Svækkelsens Forholdstal kan udtrykkes ved en Heeltalspotens af Afstandens Forholdstal. I övrigt gaaer Rækken ikke frem efter en saadan Lov allene, men Maaden, hvorpaa de electriske Kræfter fordeles i Luften, synes herpaa at have den meest afgjorte Indflydelse. Der staaer endnu tilbage at undersöge, om nogle af disse Resultater blot skulde være afhængige af Traadens Snoening, hvorpaa det Coulombske Electrometer beroer, eller om Electriciteten virkeligen lyder en saadan Virkningslov, som den her har viist sig. Forfatteren agter endnu i forestaaende Vinter nærmere at undersöge dette, da man intet Skridt kan gjöre i den mathematiske Undersögelse over de electriske Kræfter, förend dette Spörgsmaal er afgjort.

Uden for Selskabet have *Classens* Medlemmer heller ikke været uvirksomme for Videnskabens Udbredelse. Etatsraad og Ridder *Viborg* har undersögt Parresygen, som man falskeligen har anseet som en Slags venerisk Syge hos Dyrene, og viist at det er Vandblærer og ikke Orme der frembringer den. I Veterinair Selskabets Skrivter har han leveret mange Afhandlinger og Iagttagelser. Af Professor og Ridder *Hornemann* have vi erholdt *Hortus botanicus regius Hafniensis*, som er trykt paa Hans Majestæts Bekostning. Den indeholder den korte Beskrivelse af 7 til 8 Tusinde forskjellige Arter, som findes i den botaniske Have, tillige med deres naturlige Voxested, Varighed, og Tiden da de bleve indförte. Ved Nytaar udgiver han et Tillæg. Fra samme Haand kunne vi endnu i Aar vente det 26de Hefte af *Flora danica*, der kommer til at indeholde mange sjeldne Arter fra Grönland, hidbragte deels ved Lieut. *v. Wormskjold*, der nu

fölger den russiske Jordomseiler, deels ved Professor og Ridder *Giseke*, der nu er offentlig Lærer i Dublin. Professor *Olufsen* har erstattet det længe fölte Savn af hans Lærebog i den danske Landoeconomie, ved deraf at give os en ved vigtige Tillæg beriget, og, ved hans fortsatte Tænkning over Gjenstanden i mange Henseender forbedret, Udgave deraf. Det Classenske Feideicommis har den Fortjeneste at have bekostet Trykningen af dette Værk, og at uddele det frit overalt hvor man deraf kan vente Nytte. For ikke længe siden har samme Forf. ligeledes udgivet en Lærebog i Statsoeconomien, der fremstiller os, i et klart Billede, Resultaterne af hans egne og hans meest udmærkede Forgjængeres Undersögelse over denne Gjenstand, der saa hyppigen mishandles, fordi saa mange troe at forstaae den. Begge disse Læreböger have ved Foredragets bestemte Korthed det tilfælles, at de i et lidet Rum omfatte hver en vidtlöftig Videnskab.

Medlemmerne af den philosophiske Klasse, næsten alle sysselsatte i Statens vigtigste Embeder, have i det sidste Tidsrum ikke meddeelt Selskabet Afhandlinger, men paa andre Maader opoffret Fædrelandet deres Virksomhed.

Af Skrivter, som Klassens Medlemmer i det her omfattede Tidsrum have udgivet, kan nævnes Etatsraad og Ridder *A. S. Örsteds* juridiske Archiv, fra 6te til 12te Bind, der indeholde mangfoldige Afhandlinger fra Udgiverens egen Haand.

Sammes Eunomia, en Samling af philosophiske og juridiske Afhandlinger, nemlig: I. Om Statens Ret til at ophæve eller forandre Stiftelser, som private Mænd have oprettet. II. Om Forholdet mellem Religion og Stat. III. Om Grændserne mellem Theorie og Praxis i Sædelæren. IV. Udförlig Fremstilling af Læren om Parters Eed efter den dansknorske Lovgivning, prövet efter almindelige Grund-

sætninger, og sammenlignet med fremmede Love. V. Betragtninger over Danmarks nuværende Pengevæsen.

Siden 1ste Juli er samme Forf. ogsaa Medudgiver af Collegialtidenden, i hvilket Blad der med kongelig Tilladelse meddeles fuldstændig Efterretning om Lovgivningen og de vigtigste offentlige Foranstaltninger, ledsaget med de Grunde hvorved samme bleve fremkaldte.

I den historiske Classe have vi, af Biskop *Münter*, Commandeur af Dannebroge, 3 Afhandlinger, nemlig:

I. *Forklaring af en Inskription paa en gammel hetrurisk Ara.* En efter alle Kjendemærker ældgammel hetrurisk Inskription paa en i Cortona opdaget Steen, som tjente til Dækselsteen for en Ara, og som *Coltellini* har udgivet med Forklaring i Aaret 1790, har foranlediget denne Afhandling, hvori Inskriptionen, som lyder i det hetruriske Sprog:

ARSES VVRSES SETHLANL TEPHRAL APE TERMNV PISEST ESTV.

forklares, med nogen Afvigelse fra *Coltellini's* Udtolkning, saaledes:

Ignem Avertas Vulcane; Victimarum carne post (retro) terminum piatus esto!

Indskriften er saa meget desmere interessant, som den indeholder de Ord ARSE VERSE, som ifölge *Festus* pleiede at sættes over Indgangen til de gamle Hetruriers Huse, for at afværge Ildsvaade, hvormed ogsaa Plinius stemmer overeens, som Hist. Nat. XXVIII, 2, siger: *Parietes Incendiorum deprecationibus conscribantur (ab Etruscis).* Men da denne Inskription ikke staaer paa nogen Muur, der har hört til en Vaaning, men paa et Alter; saa troer Forf. at den har været bestemt til et saakaldt Puteal, og yttrer, efter i Korthed at have frem-

sat det vigtigste af hvad der vides om de gamle Hetruriers hellige og hemmelige Lære om Lynilden og Luftmeteorerne, den Formodning: at det Alter, hvorpaa Indskriften har staaet, var bestemt til at afværge Ulykker, som Guderne troedes at bebude ved Lynild og Luftmeteorer, fra Omegnen af Cortona; saa at disse Ulykker kun maatte træffe *Fremmede*, (*retro terminum*) altsaa, efter den ældste Verdens Tænkemaade: *Fiender.*

II. *Den Lucanske Stad Velia's Historie.* Denne Monographie blev foranlediget ved adskillige interessante Efterretninger, Forfatterens lærde Correspondent, Hertugen af Vargas - Macciucca i Neapel, havde meddeelt ham om denne i Alderdommen berömte Stads Ruiner, og dens Historie i Middelalderen. Den ligger faa Mile S. V. fra Pæstum, og Stedet kaldes for nærværende Tid *Castell a mare della Brucca;* men er bleven næsten aldeles forbigaaet af de Reisende, og er for det meste kun bekjendt i Numismatiken af de mange skiönne Sölvmynter, som vidne om Velias fordums Rigdom og Konsternes Flor i dets Velmagts Dage. Forf. har derfor samlet alt hvad han om denne Stads Historie kunde finde hos de Gamle, og fremstiller i nærværende Afhandling: Velia's Stiftelse, — eller om den maaskee allerede var beboet af Italioter, dens Indtagelse af Phocæerne — i den romerske Konge Servii Tullii Tid, omtrent i Aarene efter at Rom blev bygt 183-220. Til Oplysning har Forf. forudskikket et kort Omrids af Phocæernes ældre Historie. Forf. gjör os derpaa bekjendt med Velias Beliggenhed og endnu kjendelige Levninger, blandt hvilke store Stykker af dens Ringmure ere de mærkværdigste; da de betydelige Ruiner af Templer, som endnu saaes i *Winkelmans* Tid, nu for det meste ere forsvundne: dens i Alderdommen berömte Havn og dens Navn i Fortiden. Derfra gaaer han over til Efterretninger om Stadens Religion, som kunne samles

af dens, af Moderstatens, og af det beslægtede Marseilles Mynter: Om dens vise Statsforfatning, paa hvilken formodentligen Pythagoræerne, ligesom og de Eleatiske Philosopher have havt Indflydelse, og som rimeligviis med Tidens Fremgang efter Marseilles Mönster er bleven alt mere aristokratisk. Om de Eleatiske Philosophers Skole, som havde Navn af Velia, hvor dens Stiftere levede og virkede til deres Medborgeres Gavn. Afhandlingen sluttes med Stadens Historie: i de ældste Friheds Dage, inden Romerne bleve Herrer over hele Italien: under Romerne, og endeligen i Middelalderen, hvor den havde en egen Biskop, hvis Diöces omsider blev forenet med Acropolis og Pæstum, og hvis Sæde blev forflöttet til det nærværende Capaccio, paa Bjergene Östen for Pæstum — indtil dens totale Undergang, omtrent i Begyndelsen af det XVII Aarhundrede, efter en Varighed af XXI Sekler.

III. *Om Karthagernes Religion.* Endskjöndt mange Lærde havde sysselsat sig med Kananiternes og Phönicernes Religion, havde man dog, hvad Karthagernes angik, hidtil ladet det beroe ved Forvisningen om, at den var den samme som Moderstatens Tyrus's; og Ingen, uden *Hendreich* (i Respubl. Carthaginiensium) havde samlet hvad der fandtes hos de Gamle om denne saa mærkværdige Stats Guddomme, hvorved dog næsten aldeles ikke var taget Hensyn til de övrige religiöse Forestillinger. Forf. er gaaet ud fra den samme Grundsætning: at Karthagernes Religion var i det væsentlige den samme som Phöniciernes, nemlig en vanslægtet Green af Orientens ældgamle Ild og Stiernedyrkelse. Han har tillige sögt at samle alt hvad der findes hos de Gamle Forfattere og hist og her paa Mynter og andre Mindesmærker, hvori den Religion omtales eller betegnes, som fandt Sted i Karthago selv; og kun til Oplysning berört Phöniciernes Religions Forestillinger. Han har og sögt at adskille det *Puniske* Karthago fra det *Romerske*, som

optog saa mange Levninger af den gamle Religion. Og saaledes har han under forskjellige Paragrapher afhandlet: Hovedguddommene: Baal eller de romerske Karthagers Saturnus, Astarte, eller disses Dea Coelestis: Melcarth (den tyriske Herkules), Kabirerne, især Esmun, Grækernes og Romernes Æskulap: dernæst Karthagernes övrige Guder og Heroer, de græske Gudinders (Ceres' og Proserpina's) Dyrkelse i Karthago; Bæthylierne, Oraklerne: og de övrige Religionsbegreber: Begravelserne, Festdage og Præstedömme, og endt sit Arbeide med Betragtninger over denne, i det hele nedslaaende og af slavisk Frygt oprundne Religions Indflydelse paa dens Bekjendere. At hele Fremstillingen maatte være fragmentarisk, fölger af de Kilders Beskaffenhed, af hvilke der kunde öses. Alligevel har det dog været muligt at tilveiebringe et almindeligt Oversyn over en Religion som var herskende hos det Folk, der en Tid lang streed med Rom om Verdens Herredömme.

Længe have den oldnordiske Litteraturs Yndere klaget over, at saa mange islandske Sagaer henlaae uudgivne, og at de Udgivnes heelt forskjellige Værd ikke endnu omhyggeligen var bleven bestemt. Man havde vel adskillige Fortegnelser over islandske Sagaer, men som vare blotte Navneregistre, og den kortfattede Angivelse af Sagaernes forskjellige Værd, der findes i Fortalerne til den fjerde Deel af *Suhms* kritiske Historie og *Biörn Haldorsens* islandske Lexicon, kunde hverken efter sin Hensigt være ledsaget med Grunde, eller omfatte mere end de trykte Sagaer. Professor *P. E. Müller* har derfor troet, at et Sagabibliothek maatte være velkomment, der, omfattende alle saavel trykte som utrykte Sagaer, angav ved enhver enkelt dens Indhold, dens historiske eller poetiske Værd, de udvortes og indvortes Grunde for dens Ægthed og Affattelsestid, dens Udgaver, Oversæt-

telser eller Bearbeidelser. Som en Begyndelse til dette Arbeide har han forelagt Selskabet en Afhandling om alle de Sagaer, der angaae Islands egne Begivenheder. Han begynder med disse, fordi de vare de, der tidligst bleve nedskrevne, hvis Troværdighed sikkrest kan bevises, og af hvis Sammenligning Reglerne for de övriges Kritik lettest kunne blive udledte.

Efter en indledende Afhandling om de kritiske Regler han har fulgt, meddeler han Bearbeidelsen af 60 Sagaer, der ere ordnede med Hensyn til deres rimelige Affattelse. Til Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede henföres Heidarvigasaga, Niala, Gunlaug Ormstungasaga, Viga Glums Saga, Hænsa Thorers Saga, til Enden af det tolvte Aarhundrede Valnaliots Saga, Sigmund Brestessönssaga, Vopnfirdingasaga, Torskfirdingasaga, Hrafnkel Godes Saga, Eigla, Liosvetningasaga, Droplaughs Sönners Saga, Laxdælasaga, Kormaks Saga, Vatnsdælasaga, Fostbrödresaga, Gisle Surssöns Saga, Hungurvaka. Til Begyndelsen af det trettende Aarhundrede hörer Eyrbyggia, Paul Biskops Saga, til dets Midte Landnama (for största Delen), Rafn Svendbiörnsens Saga og Oskneyingasaga, til dets Ende Sturlungasaga, Aaron Hiorleifssons Saga, Gretla, Erik Rödes Saga, Havard Isfyrdingasaga, Thord Hredæ Saga, Viga Skutus, Hordes og Holmværingernes, Finboge Rammes. Af disse ere imidlertid de sex sidste Bearbeidelser af ældre Sagaer, hvilket og gjelder om fölgende fra det fjortende Aarhundrede, Svarfdælasaga, Floamannasaga, Bandamannasaga, Kristnisaga, Thorvald Vidförles Saga, Magnus den Helliges Saga. Hertil komme endnu de mindre Fortællinger og de aldeles opdigtede.

Efter at de Lærde med saa stor Flid havde sögt at opspore hvad der af Grækernes og Romernes Skrivter var at udfinde om Nordens gamle Tilstand, var intet rigeligt Udbytte fra denne Side mere at

vente. Det var derfor en lykkelig Tanke af vor lærde Landsmand Professor *Rasmussen*, at henvende Opmærksomheden paa de enkelte Lysglimt, Österlandenes Skribentere kunde lade falde i vor tidligere Histories Mörke. En Deel af sin Gransknings Resultater har han forelagt Selskabet i en Afhandling over Arabernes og Persernes Handel og Bekjendtskab med Rusland og Skandinavien i Middelalderen. Denne Handel gik nord fra Armenien, Derbend og det nordlige Persiens Provindser, til Söes over det kaspiske Hav til Chazarien, det nuværende Astrachanske, og derfra videre til Bulgarernes, Russernes og Slavernes Land, og til vore nordlige Lande.

Bulgar, ikke langt fra det nuværende Simbirsk, var Stapelstaden for Nordeuropas og Asiens Mellemhandel. Norden for Bulgarien kom Perser og Araber enten ikke eller dog yderst sjeldent för det 9de Aarhundrede, i hvilket Varegernes Ankomst til Rusland ogsaa lagde Grunden til den nöie Forbindelse, der i Middelalderen fandt Sted, mellem Skandinavien og Rusland. Fra den Tid af sporer man i deres Beskrivelser over dette Land, at det ikke var dem ubekjendt. Især spores dette i en Beretning af *Ahmed ben Fodhelan*, Califen *Almoktadors* Gesandt hos Slavernes Konge, ved Begyndelsen af det tiende Aarhundrede. Denne Beretning, som Forf. har uddraget af Abdallah Jakutis geographiske Lexicon, der i Manuskript findes paa det kongelige Bibliothek, er den ældste vi have over Rusland. Mærkværdig er deri Beskrivelsen over en fornem Russers Liigfærd, hvortil Gesandten var Öievidne. Den Döde blev brændt i et Skib, med sine Vaaben. En af hans Koner blev med mange Ceremonier dræbt ved hans Side, og, ligesom ved Brynhilds Liigfærd, bleve adskillige Dyr slagtede.

Hvad de persiske og arabiske Forfattere berette om Skandinavien er meget ufuldstændigt, da de neppe kjendte det uden af For-

tællinger de hörte i Russernes og Bulgarernes Land. De omtale adskillige Byer og Handelspladser. *Bergen* nævne de som beboet af *Magus*, hvorved de, som Forf. viser, forstode *Normanner*. Ligeledes nævnes *Slesvig*, *Uaseni* (Archangel), *Jura* (maaskee Norge) o. s. v. Overalt ere Navnene saa omdannede hos Araberne, at man neppe gjenkjender dem. Men alle deres Beretninger vise dog, at der, ved Russernes og Bjarmernes Mellemkomst, har været en vigtig Handelsforbindelse mellem dem og vore Forfædre.

Af vore Sagaer oplyser Forf., at de Varer, Skandinavien erholdt fra Rusland, meest vare Overdaadighedsgjenstande, hvoraf her den Tid ei brugtes mange; saa at det er sandsynligt at herfra udförtes, deels af Landets egne Frembringelser, som Peltsværk, tör Fisk, o. s. v., deels af de Gjenstande man ved Söeröverie erhvervede sig, for en langt större Sum Varer end der indförtes. Herved maatte da Skandinavien gjennem Rusland erholde en Deel af de Penge, som dette trak fra de derpaa handlende Araber og Perser, hvilke for det meeste boede om det kaspiske Hav. Denne Handel ophörte i det ellevte Aarhundrede, ved Mongolernes Indfald i Rusland. Med disse Forestillinger om Arabernes og Persernes Handel paa Norden stemmer det paa en overraskende Maade overeens, at man overalt i Rusland, ved Östersöens Kyster, i Sverrig, Norge, de danske Öer, især paa Gulland og Bornholm, finder saa mange arabiske Mynter, hvoraf ingen yngre end 1010, endskjönt man anden Steds finder fra det trettende Aarhundrede. De ere alle slagne under Kaliferne i Bagdad. Ikke en eneste er fra Palæstina, Nordafrika, hvorfra de dog ved Korstogene kunde være indförte, ingen fra Spanien. Især findes en stor Mængde af Samanidiske Mynter fra 814 til 999, hvilket er saa meget desto mærkværdigere, som de andensteds næsten ikke findes, uagtet de i Mængde bleve slagne af dette

handelbeskyttende Dynastie. Nordeuropa synes da at have været det Svælg, hvori Arabernes Skatte paa den Tid tabte sig.

Selskabet har tilkjendt Forfatteren dets Sölvmedaille.

Til alle Tider have Menneskene önsket at vide saa meget som muligt om deres Folkeslægts Oprindelse. Hvor Historien ikke strakte til, udfyldte man det Tomme med Digteraandens Skabninger. Imedens den modnere Menneskeslægt beundrer disses Skiönhed, og ofte dybe Betydning, stræber den dog ogsaa med den dömmende Skarpsind at trænge ind i Tidernes Mörke. Hertil veileder os Sprogenes Granskning. Som man ved at betragte Jordens paa hinanden fölgende Lag, og de deri begravne Forsteninger, paa en vis Maade kan danne sig en Forestilling om de Afvexlinger, der fandt Sted i Jorklodens Tilstand för den beboedes af Mennesker, saaledes kan et lykkeligt Blik paa de forskjellige Sprog aabne os en Udsigt over Folkenes Oprindelse, deres Vandringer, deres Underkuelser; og paa samme Tid opdage os Sprogenes dybeste Hemmeligheder, der saa nöie hænge sammen med Menneskets inderste Væsen.

Frem for andre have vi Nordboere ved dette Slags Undersögelser den sönderlige Fordeel, at have vort Oldsprog, med en riig og fortræffelig Litteratur, bevaret levende inden vore Grændser. Med særdeles Kjærlighed have vi derfor altid hængt ved dette Slags Undersögelser; og det Prisspörgsmaal Selskabets historiske Classe for to Aar siden udsatte, har foranlediget et Skrivt, der ikke lidet bidrager til denne Undersögelses Fremme.

Forfatteren er Herr *Rask*, allerede fordeelagtigt bekjendt ved tidligere Arbeider over Nordens gamle Tungemaal. Det nærværende indeholder en omfattende Sammenligning mellem dette og de vigtigste ældre og nyere europæiske Sprog, endog i deres forskjellige Mund-

arter. Forfatteren nöies ikke med at betragte disse Sprogs Ordligheder, ved hvilke man ikke letteligen forvisses om Ligheden beroer paa fremmed Indblandning, eller paa fælles Oprindelse. Det er især Sprogenes Bygning der er Gjenstanden for hans Opmærksomhed. Deres Grammatik er ham vigtigere end de Navne de give Tingene. Dog blive disse ham ogsaa vigtige for deres egen Skyld, naar Sprogene have de vigtigste og uundværligste Ord, som man vanskeligst tager efter andre, tilfælles, og især naar Lighederne ere saa mangfoldige og hinanden indbyrdes beslægtede, at man kan angive Lovene for Bogstavovergangene.

Det islandske Sprog er efter Forfatteren det gamle Nordiske, til hvilket Dalekarlenes endnu brugelige Mundart meget nærmer sig. Langt mere afvigende derfra er det Svenske Skrivtsprog, og endnu mere det Danske. Af det Angelsachsiske kan det gamle Danske ikke udledes, da hiint har langt flere og simplere Böininger til Ordene end dette, og derved röber sin ringere Alder. Endnu mindre kan det nyere Tydske indeholde Kilden til det Islandske. Alt viser tydeligt at den nordiske Sprogstamme er et Skud fra samme Rod som den germaniske, og at den ene ikke er den anden underordnet, men begge sideordnede. Med et fælles Navn kalder han begge Sprogstammer den gothiske Sprogklasse, og söger deres fælles Oprindelse ved en Sammenligning med de övrige Sprog. Det Grönlandske er aldeles forskjælligt fra det Gothiske. I de keltiske Sprog, hvoraf man endnu finder Rester i Höiskotland, Irland, Wales og Bretagne, gives der vel mange Ord, hvis Overeensstemmelse med de Gothiske er unægtelig, men deres Grammatik er saa væsentlig forskjællig, at man ikke kan udlede det ene af det andet. Deres Lighed maa altsaa beroe paa Blanding.

Det Waskiske eller Baskiske frembyder endnu færre Ligheder med den gothiske Sprogklasse.

Med de finniske Sprog have de gothiske en Mængde Ord tilfælles, og tildeels saadanne der findes i deres naturligste og simpleste Betydning i det Finniske, og i de andre have en mere afledet. Man maa da formode at de gothiske Sprog have optaget disse af de finniske. Disse fælles Ord have tillige for det meste en mindre god Betydning i de gothiske Sprog end i de finniske, hvortil vel Grunden kunde ligge i Gothernes Foragt mod Finnerne, der rimeligviis vare Nordens ældre, af dem undertvungne eller fortrængte Beboere. I Henseende til Bygning ere de finniske og gothiske Sprog i övrigt saa ulige, at det ene sikkert ikke kan udledes af det andet.

Ved en særdeles udförlig Undersögelse over de slaviske Sprog, finder Forfatteren at de i deres Form og Bygning have meget Væsentligt fælles med de Gothiske. Imidlertid synes begges Alder lige, og Forskjællen mellem deres Udtale og Klang for stor, Overeensstemmelsen mellem begges Ordforraad maaskee ogsaa alt for ringe, for at antage det ene som oprundet af det andet.

Den lettiske Sprogstamme, blandt hvis forskjællige Sprogarter det Lithauiske, som fortrinligen ved Skrivter bekjendt og uddannet, især tildrager sig Forfatterens Opmærksomhed, har en meget kunstrig Indretning, særdeles overeensstemmende med det Græskes. De Ordligheder man deri finder med det Finniske, med hvilket det i Bygning er saare ulige, kan derfor ene forklares af Indblanding. De indblandede Ord synes især at komme fra Lapperne, det finniske Folkefærd, der er længst fra de egentlige Letter; hvorfor da Forfatteren formoder at Blandingen er skeet för Lappernes Indvandring i Norden.

Det lettiske Sprog staaer paa en mærkværdig Maade mellem de gothiske og slaviske. Hvad disse to Classer have fælles, har det lettiske ogsaa, og har dertil endnu Ligheder med hver især, som de ikke have indbyrdes. Ved en Blanding af det Slaviske og Gothiske, kan det Lettiske dog ikke være opkommen, da det har en langt kunstrigere Indretning end nogen af disse.

Adelung har beviist, at de Folkeslag, der boede fra Halysfloden i lille Asien, samt vidt og bredt mod Nord og Vest, indtil Panonien, alle hörte til een Folkestamme, som han kalder den trakisk-palasgisk-græsk-latinske, og Herr *Rask* for Kortheds Skyld den trakiske.

Sammenligner man nu denne Sprogstamme med den Gothiske og Lithauiske, saa opdager man ikke blot en Deel i Form og Betydning hinanden lignende Ord, men en saadan Mængde af Ligheder, at Reglerne for Bogstavovergangene deraf lade sig udlede, og næsten den hele Sprogbygning bevise at være den samme; eller med andre Ord den gothiske Sprogklasse lader sig, ved Hjelp af den Lithauiske, udlede af den Græske.

Udtalen og den hele Klang i Græsk og Islandsk finder Forfatteren at være overeensstemmende. Den gamle græske Udtale bestemmes efter den Maade hvorpaa Ulphilas, i sin Moesogothiske Bibeloversættelse, har udtrykt de græske Navne, og den moesogothiske Udtale oplyses atter af det Islandske. Det vundne Resultat bestyrkes ved en Sammenligning mellem Latinen og Origines's Hexapla. Udfaldet er gunstigt for den Erasmiske Udtale, med nogle faa Undtagelser, især at ει skal læses som i, men i Ulphilas's Tid begyndte allerede Udtalen at gaae over til den nygræske.

Det er ikke muligt, her at meddele et tilstrækkeligt Udtog af den hele udförlige Sammenligning Forfatteren anstiller mellem begge

Sprogklassers grammatiske Indretning; vi maa da her indskrænke os til et Par Pröver.

Til den latinske Hankjönsendelse *us* eller det græske *ος* *dor* *ος* svarer det Islandske *ur* baade i Navneord og Tillægsord, hvilken Endelse i det Mösogothiske, Angelsaxiske og alle andre gothiske Sprog end det Islandske er bortfalden fra Substantiverne. Hunkjönsendelsen viser Forf. af Vocalforandringen i adskillige islandske Ord, at have være *u*, der senere er bortfaldet. Dette svarer til den angelsachsiske og tydske Hunkjönsendelse *e*, moesogotisk *a* og *e*, som i det Latinske. I det Islandske er Intetkjönnets Mærke, *d* eller *t*, vel meget forskjelligt fra Grækernes og Latinernes *ον* og *um*; men Forf. godtgjör af Stedordenes Intetkjön, *αυτο*, *εκεινο*, *αλλο*, det latinske *id*, *illud*, *aliud* og flere Grunde, at Intetkjönnets Mærke i det Græske har været *o* og *u*, hvilket stod i Stedet for *οδ* eller *οτ*, da *δ* og *τ* hörte til de Bogstaver, som Grækerne bortkastede i Enden af Ordene.

Den Korthed, hvortil vi her maa indskrænke os, tillader ikke at give mere end disse Par Pröver, af det Græskes og Islandskes grammatiske Ligheder. Overbeviisning kan dog ikkun en fuldstændig Kundskab herom give. Vi tilföje kun, at han tillige har givet en Fortegnelse paa 350 de vigtigste Gjenstande og Forhold betegnende Rodord af det Græske og Islandske, hvori Overeensstemmelsen er umiskjendelig.

Ved alt dette vil Forf. dog ikke bevise at det Islandske eller gamle Nordiske nedstammer fra det Græske, thi det Græske er ikke mere det gamle Trakiske, og allermindst maa man ved Græsk her tænke sig Attisk; thi det er det Doriske og Æoliske der i denne Sag meest kommer i Betragtning. Han paastaaer ikkun at det Oldnordiske er, hvad dets Hovedbestanddeel angaaer, en Green af den store trakiske Sprogstamme, hvoraf Græsk og Latin ere de ældste Levninger.

Forfatteren nægter heller ikke den store Lighed andre have viist mellem det Oldnordiske, og det Persiske og Indiske, men han mener at denne Lighed ikke er umiddelbar, men middelbar gjennem det Trakiske.

Vi slutte denne, i Forhold til vor foresatte Plan, vidtlöftige Oversigt, med den Bemærkning, at Forfatteren, ved den dybere Indsigt i Sprogenes Natur, Sammenligningen mellem saa mange Sprog forskaffede ham, har seet sig i Stand til at foreslaae mange Forbedringer i de forskjelligste Sprogs Grammatik.

Uden for Selskabet have Classens Medlemmer ogsaa paa mange Maader udbredt deres Virksomhed.

Biskop *Münter*, Commandeur af Dannebrogen, har udgivet *Observationum ex marmoribus græcis sacrarum Specimen*, hvori 30 Bidrag ere samlede af græske Indskrifter og enkelte græske Mynter (især saadanne, hvis Sprog nærmer sig den hellenistiske Dialect) til Forklaring af Sprogbrugen i det nye Testamente, og i den alexandrinske Oversættelse af det gamle. *Om hebræiske Navne paa Kysten af Guinea*, hvilket Særsyn forklares af den Formodning, at Karthagerne, som talte et med det Hebræiske nær beslægtet Sprog, have staaet i middelbar eller umiddelbar Forbindelse med Negerstammerne. Denne Afhandling findes paa Dansk i Maanedskrivtet Athene, og paa Tydsk i Fundgruben des Orients B. 4. En Samling af forhen paa forskjellige Steder og i forskjellige Sprog trykte Afhandlinger om antiqvariske Gjenstande, under Titel: *antiqvarische Abhandlungen.*

Etatsraad *Thorkelin*, Ridder af Dbrg., var for en Deel Aar siden, under sit Ophold i England, bleven opmærksom paa en gammel, sin nære Fordærvelse imödegaaende Haandskrivt af et Angelsachsisk Digt, formodentligen fra det fjerde Aarhundrede, over de

Danskes Bedrivter. Efter at have overvundet de mange Vanskeligheder, som Læsningen af en saa gammel og paa mange Steder beskadiget Haandskrivt maatte frembyde, havde han samlet de fleste nödvendige Materialier til en Udgave deraf, da disse under Kjöbenhavns Bombardement 1807 ödelagdes for ham. Dette Uheld afskrækkede ham dog ikke fra at begynde Arbeidet paa ny, og endeligen i Löbet af det sidste Aar at lade det komme for Lyset.

Af Prof. *P. E. Müllers*, Selskabet for 3 Aar siden forelagte Afhandling over den islandske Historieskrivnings Oprindelse, Fremgang og Forfald, er udkommen en tydsk Oversættelse ved Prof. *Sander*, hvilken Forf. har ledsaget med en Gjendrivelse af *Rühs's* Indvendninger mod de islandske Sagars Ægthed.

Professor *Thorlacius*, Ridder af Dannebrogen, har udgivet en Række af academiske Programmer, der findes samlede i det tredie Bind af hans *Prolusiones et opuscula academica*. I et af disse Programmer beskriver han tre Manuskripter af det Kaas-Lehnske Bibliothek, et af Salustius's Cathilinariske Krig, fra Slutningen af det 12te eller Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, et af Bogen *ad Herennium* fra Slutningen af det 13de Aarhundrede, og et af *Valerius Maximus* fra Slutningen af det 14de Aarhundrede. I et andet Program har han for förste Gang udgivet, og med en latinsk Oversættelse ledsaget en islandsk Fortælling om *Karl Vesæls* Bedrifter. I Selskab med Prof. *Werlauff* har han udgivet den fjerde Deel af Snorre Sturlesens norske Kongers Historie, paa Islandsk, Dansk og Latin, indeholdende Sverres og hans tre nærmeste Efterfölgeres Historie. I en Disputats for den theologiske Doctorgrad har han paa ny fremdraget, ordnet og viist Brugen, der lod sig gjöre af de hidindtil saa lidet agtede Sibylliniske Böger, som han viser at være skrevne af Christne, meest i

det andet Aarhundrede, hvilke deri have tolket deres Haab, deres Frygt og deres Mening om Tidsalderen, ofte i meget skiönne Vers.

Professor *Wedel - Simonsen* har undersögt Fyens Vilkaar under den saakaldede Grevens Feide, og deri ikke blot benyttet alt hvad han i Böger og Archiver kunde finde passende for sin Gjenstand, men ogsaa ved Öiesynet af Stederne, og ved Optagelsen af endnu forekommende Folkesagn tilveiebragt mange Oplysninger, som paa anden Maade ikke vare at erholde.

Professor *J. Möller* har blandt flere Arbeider udgivet to academiske Skrifter, det ene for den theologiske Doctorgrad, hvori han undersöger den for den ældste christelige Kirkehistorie saa vigtige *Eusebii Cæsariensis* Troværdighed; den anden om de Fordele der fra Islamismen er tilflydt Christendommen, hvorved Forf. paa en vis Maade leverer et Supplement til *Oehlsners* af det franske Nationalinstitut kronede Prisskrivt, om Islamismens Indflydelse paa de christelige Folks Sæder og Tænkemaade i Middelalderen.

I Selskab have Justitsraad *Engelstoft* og Professor *J. Möller* udgivet historisk Calender, to Aargange, der deels er bestemt til at træde i Stedet for de tilforn af Selskabet udgivne historiske Almanakker, deels at nære en almindelig Sands for det historiske Studium, ved levende detaillerede Beskrivelser over enkelte mærkelige Begivenheder, Tidsaldre og Personer.

Den geographiske Landmaalning og Korternes Udarbeidelse er siden Etatsraad *Bugges* Död bleven fortsat under Selskabets Landmaalningscommission. En af de fornemste Gjenstande for Commissionens Omhue var, at tilveiebringe et nöiagtigt trigonometrisk Kort over den Deel af Hertugdömmene, over hvilken Selskabet endnu intet saadant havde. Den danske geographiske Landmaalnings Veteran, Landinspecteur og Ridder *Caspar Wessel*, paatog sig, uagtet sin Alder og Svag-

hed, med stor Beredvillighed Constructionen af dette Kort, hvorpaa Punkterne ere anlangte efter Kjöbenhavns Meridian og Perpendiculairer derpaa. Dette ypperlige Kort, hvormed Herr *Wessel* sætter Kronen paa sine mange og store Fortjenester af den geographiske Landmaalning, lægges til Grund for de 4 Korter der skulle udgives over Hertugdömmene.

Efter den almindelige Plan, hvorefter Kongeriget Danmark og Hertugdömmene vare inddeelte til at aflægges i specielle Korter, kunde Korterne over Holsten ikke udföres, uden at udelukke Öen Femern, med mindre man enten vilde vælge en större Format end hidindtil har været brugt til Selskabets Korter, eller man forlod den Afdelning efter *Hesselbergs* Meridian, som er Adskillelseslinien for de over Slesvig og Jylland udgivne Korter. Det sidste blev foretrukken, saa at Selskabet endnu udgiver 4 Korter over Slesvig og Holsten, hvoraf de tre, nemlig 10, 11 og 12 slutte sig til Kortet No. 9 over Jylland, som og til Kortet over den sydlige Deel af Fyen, hvorimod det 4de Kort, eller No. 13, optager den sydlige Deel af Holsten, og fuldender Værket.

Overinspecteur og Ridder *Sören Bruun*, har fortsat Udarbeidelsen af de vigtige statistisk-oeconomiske Beregninger over Danmark, grundede paa de geographiske Korter, og har til Selskabet indgivet Beregning over Jylland, som er Fortsættelsen af hans i Aaret 1812 indleverede Arbeide. Disse Beregninger indföres i Selskabets Skrivter.

Selskabets Commission for Udarbeidelsen af en Dansk Ordbog, har i det sidste Tidsrum stræbt at udvide sin Virksomhed, ved at forene med sig flere af Selskabets Medlemmer, og derpaa at dele sig i to Sectioner, den ene bestaaende af Professorerne *Thorlacius*, *J. Möller* og Etatsraad *Wolff;* den anden af Professorerne *P. E. Müller*,

Justitsraad *Engelstoft* og *Degen*. Formanden Etatsraad *Viborg* virker for begge Sectionerne.

Til Ordbogens Berigelse har Etatsraad *Wolf* leveret Uddrag af Consistoriets gamle Protokoller, Conferentsraad *Brünnich* en stor Samling af Bergvæsenet vedkommende Ord. Man har ogsaa hos adskillige af Selskabets Medlemmer nedlagt alphabetiske Protocoller, hvori de optegne de mærkelige Ord, som forekomme dem.

Af Fremmede har Selskabet ligeledes bekommet Bidrag til samme Öiemeed. Professor *Nyrup* har til Commissionen indleveret en Samling af Ord, der savnes i de udkomne Dele af Ordbogen, fra forhenværende Præst *Faber*. Pastor *Ole Borch* til Borup i Jylland har indsendt en stor Samling af Provincialord. Skibsbygger og Constructeur *Pihl* har meddeelt Ord Skibsbyggeriet angaaende.

Trykningen af Bogstavet *K* skal i denne Tid tage sin Begyndelse. Udarbeidelsen af de övrige Bogstaver er dreven med den störste Iver. Revisionen af Bogstavet *L*, der besörges af Commissionens förste Section er meget fremrykket. Den anden Section, der först kunde begynde at arbeide i Marts Maaned d. A., reviderer Bogstavet *M*. Professor *Heiberg* i Odense arbeider paa Bogstavet *N*. Candidat *Nyeboe* er bleven færdig med Bogstavet *O*, og har begyndt paa Bogstavet *S*. Secretair *Molbeck* har lovet at udarbeide Bogstavet *P*, hvortil Materialierne ere brændte. Etatsraad *Mandix* har det af ham udarbeidede Bogstav *R*, for endnu at tilföie Ord som han endvidere kunde finde dertil. I samme Hensigt har Professor *Werlauff* Bogstavet *T*.

Selskabets Commission har da saaledes fremmet sit Arbeide, at man kun maa önske det tilstrækkelige Midler til at befordre Trykningen efterhaanden som Arbeidet fremskrider. Foruden de Midler der allerede stode til Selskabets Raadighed, har det sit for Viden-

skabernes Befordring stedse saa ivrige Æresmedlem Hs. Excellence Herr Geheimeconferentsraad *Classen* at takke for et Bidrag af 2000 Rbdlr., som han har udvirket for det af det Classenske Fideicommis.

Priisopgaver.

Den mathematiske Classe havde gjort Summationen af Rækken

$$\frac{a}{b.(b+d)}+\frac{a}{(b+2d).(b+3d)}+\frac{a}{(b+4d)(b+5d)}+----$$ til

Gjenstanden for sin Opgave. Til dennes Lösning var indkommen 13 Afhandlinger, blandt hvilke en Afhandling, med Motto: *ultra*, fandtes ved Methodernes Nyhed og Udförelsens Skarpsind at fortjene Fortrinnet. Meget udmærket fandt Selskabet ogsaa en Afhandling der havde til Motto: *Si quid novisti rectius*. Desuden fortjente to andre Afhandlinger, den ene med Motto: *ut non-finitam seriem finita coërcet &c.*; den anden med Motto: *Hæc studia adolescentiam alunt &c.* at nævnes med Berömmelse.

Forfatteren til den med *ultra* betegnede Afhandling, der vandt Prisen, fandtes at være Dr. *Edvard Schrader*, Professor i Tübingen.

Paa det for 1814 udsatte Priisspörgsmaal, er intet Svar indkommen.

Paa den physiske Classes gjentagne Opgave angaaende chemiske Prövemidler for Plantestoffer, var intet Svar indkommen.

Over det historiske Priisspörgsmaal om de nordiske Sprogs Oprindelse var ikkun et Priisskrivt indkommen, hvorover den historiske Classe fældede fölgende Dom: "Den med Devise: *Sialdan eru dasmidir ahlaupaværk* indkomne Afhandling indeholder mange lærde og nye Undersögelser, röber udbredte Sprogkundskaber, og en ualmindelig

Combinationsgave. Er Forfatteren end ikke trængt frem til de nordiske Sprogs ældste og fjerneste Kilder, og har han ikke med saadan Flid og Held, som den, hvormed han har behandlet Sammenligningen af de Gothiske, Finniske, Slaviske, Traciske (Græske og Latinske) Sprog, undersögt det Persiske, det Indiske, og flere asiatiske Sprog, er han dog trængt dybere ind i de nordiske Sprogs Oprindelse end nogen af hans Forgjængere, og den Strækning af Veien, han har banet, er allerede saa betydelig, og det Nye, han har opdaget, saa vigtigt, at Afhandlingen desaarsag synes at fortjene den udsatte Præmie. Nogle Poster, som man önskede Forfatteren vilde tage under nöiere Overveielse, skulle paa Forlangende blive ham meddeelte.„

Priisskrivtets Forfatter var *Rasmus Christian Rask*, Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket.

Paa det philosophiske Priisspörgsmaal, om den physiske Grund til Ideeassociationen, var ikkun indkommet et Svar, med Motto af *Platons Theätetos:* ἐν ἑκάςῃ ψυχῇ ποιήσομεν περιςερεῶνα τινα παντοδαπῶν ὀρνίθων, o. s. v., affattet i det tydske Sprog. Uagtet det var indkommen efter den foreskrevne Indleveringstid, tog Selskabet det dog under Bedömmelse. Forfatteren har mere udbredt sig over Ideeassociationens Love, som Spörgsmaalet forudsat tilstrækkeligt bekjendte, end over Ideeassociationens physiske Grund, der var Spörgsmaalets Gjenstand. I Henseende til denne, er Afhandlingen langt mindre fyldestgjörende. Selskabet, der iövrigt ikke miskjænder Forfatterens Indsigt og udbredte Læsning, kunde derfor, om den end var indkommen i rette Tid, ikke tilkjænde den Præmien.

Fölgende ere Priisopgaverne for 1816.

Fra den mathematiske Classe:

Det er bekjendt, at i Tilfælde af at Masters Dimensioner ere saa store, at man ei kan faae Træe, der er stort nok til at gjöre Masten af eet Stykke, sammensættes den af flere Stykker; samt at der ved Sammenlægningen gives Laase, for at være i Stand til at modstaae de Kræfter, som paavirke dem i alle Directioner.

Det begjæres oplyst af mechaniske Grunde:

1) Hvilken af de hidtil brugelige Sammenlægningsmaader der er den fortrinligste.

2) Hvilket Forhold af Laasenes Störrelse til Materialet der er fordeelagtigst.

3) Hvad Tykkelse den af flere Stykker sammensatte Mast maatte have mod den af heelt Træe, for at have lige Styrke — og endelig

4) I hvilket Forhold Mastens Styrke svækkes ved at sammensættes af mindre Materiale, saavel med Hensyn paa Tykkelse som Længde.

Ligesom det ved disse Undersögelser vil være nödvendigt at tage Hensyn paa de angaaende Brydningen af Træ anstillede Forsög; saaledes vil det ogsaa være önskeligt, og fortrinligt komme i Betragtning under Bedömmelsen, om de Resultater som udledes ere understöttede ved Forsög.

Constat malos navium, qui adeo magni sunt, ut ex una arbore confici nequeant, ex pluribus partibus componi; serasque dari, quæ partes has ita coërceant, ut viribus in eas undique agentibus sufficienter resistant.

Ostendatur ergo ex principiis mechanicis:

1) Quænam mali componendi rationum jam adhibitarum optima sit.

2) Quænam proportio seræ cæterarumque partium maxime sit idonea.

3) Quænam esse debeat crassitudo mali compositi, ut eandem habeat firmitatem ac malus ex una arbore factus. Denique

4) Qua ratione firmitas mali imminuatur minoribus adhibitis partibus, tam respectu longitudinis quam crassitudinis.

Hæ investigationes haud sine penitiore experimentorum circa fracturam ligni institutorum examine suscipiendæ, societati ita præcipue sese commendabunt, si, quæ inde derivantur, experimentis munita fuerint.

Fra den physiske Classe:

Man vilde uden alt Tvivl komme til en langt fuldkomnere og frugtbarere Kundskab om Forraadnelsens Væsen, og dens Indflydelse i Naturens Huusholdning, dersom man sögte at forskaffe sig en ret nöiagtig Kundskab om de Love, hvorefter denne mærkværdige Forandring foregaaer i Æggehvidestoffet, af hvilket næsten alle Dyrerigets Stoffer synes at kunne udvikles, hvis chemiske Forhold saa mangesidigen er undersögt, og hvoraf man kan have Oplösninger, hvis Giennemsigtighed lette Iagttagelserne. Selskabet *fremsætter* derfor fölgende Opgave:

At undersöge saaledes Æggehvidestoffets Forraadnelse, at vor Kundskab om Forraadnelsen i Almindelighed derved kunde forfuldkommes.

Det föier hertil endnu fölgende Spörgsmaal, til hvis mere eller mindre tilfredsstillende Besvarelse Hovedundersögelsen kunde give Anledning:

1) Hvorvidt kan der udfindes nogen Parallelisme mellem Kulstoffets Forandringer i de fleste Plantestoffers Giæring, og Qvælstoffets under Forraadnelsen? Og hvilke ere Hindringerne for en fuldstændig Parallelisme mellem disse to Slags Forandringer?

2) Skulde der ikke gives et Gjæringsstof med Hensyn paa Forraadnelsen, som med Hensyn paa Viin og Æddikegjæringen?

Non dubium est, quin ad cognitionem perfectiorem et magis frugiferam fermentationis putridæ perveniretur, si magnæ hujus commutationis ratio in albumine solerter indagaretur; cum ex hoc principio fere omnes propinquiores corporum animalium partes constitutivæ existere videantur, cum chemica ejus relatio multifarie investigata sit; eumque tales ejusdem solutiones haberi possint, quarum pelluciditas observationes instituendas vehementer adjuvet. Societas igitur sequens problema peritorum studiis commendat:

"Ita investigare fermentationem putridam albuminis, ut inde nostra de putredine scientia perfectior evadere queat." Subjicit duas has quæstiones, quibus explicandis solutio problematis propositi ansam dare poterit.

1) "Quatenus analogia quædam intercedat inter commutationes principii carbonici in fermentatione plurium vegetabilium, et principii azotici in putredine? et quænam sint impedimenta absolutæ harum fermentationum analogiæ?"

2) "Nonne, sicut respectu fermentationis vinosæ et acidæ, ita etiam respectu putredinis fermentum aliquod detur?"

Fra den historiske Classe.

Man oplyse ethnographisk og geographisk, hvilket Omfang Navnet Vareger har havt, og udvikle nöiagtigen Varegernes Bedrifter og Skiæbne i Rusland lige fra deres förste Ankomst indtil Ruriks Död.

Selskabet forlanger, at der tages Hensyn paa de nyere Undersögelser over det Russiske Riges Oprindelse, og at det, som i de forskiellige Nationers Aarböger vedkommer Opgaven, baade i det Geographiske og Historiske med Omhu og Kritik sammenholdes, og at i

Særdeleshed det til denne Sags Oplysning Henhörende, der ligger skiult i Skandinaviens gamle Historie, overalt opsöges og fremdrages.

Ethnographice et geographice illustrato Varegici nominis ambitu, gesta et fata Varegorum in Russia a primo inde eorum adventu usque ad mortem Rurici accurate exponantur.

Desiderat societas, ut, habito respectu ad recentiores de ortu imperii Russici disputationes, diversarum gentium annales, quantum huc pertinent, diligenter et critice cum in geographicis tum in historicis inter se conferantur, singularique cura ea investigentur et promantur, quæ antiquis Scandinaviæ annalibus abdita inde ad rem, de qua agitur, illustrandam erui atque in medium afferri possint.

I Philosophien gientages den allerede för fremsatte Opgave:

Kritisk at fremstille de forskiellige Theorier af Eiendomsretten, og hvis ingen af dem maatte befindes antagelig, da at udvikle en ny Theorie, som er bygget paa faste Grunde, og tillige undgaaer de Vanskeligheder, der synes mere eller mindre at flyde af de hidindtil fremsatte.

Diversas theorias de fundamento dominii critice exponere, atque si forte omnes reprobandæ fuerint, novam solidis argumentis nixam sistere, qua difficultates, quæ reliquas plus minusve premere videntur, solicite vitantur.

For Besvarelsen af enhver af disse Opgaver giver Selskabet en Belönning af sin Medaille i Guld af 50 danske Ducaters Værdie, naar det befinder Svaret at være grundigt, tilstrækkeligt og fyldestgiörende, efter de i dette Program opgivne Betingelser. Selskabet indbyder alle Lærde og Sagkyndige (Selskabets egne i de danske Stater boende Medlemmer undtagne) til at besvare disse Opgaver. Afhandlingerne kan skrives i det latinske, franske, engelske, tydske, svenske og danske Sprog uden Navn, men med Motto eller Divise,

hvilken tillige skrives paa en forseglet Seddel, som indeholder Forfatterens fulde Navn, Stand, Embede og Opholdssted.

Priis-Skrivterne eller Æskningerne for disse Spörgsmaale maae indsendes til Selskabets Secretair, Professor *H. C. Örsted*, Ridder af Dannebrogen, inden Udgangen af December 1816.

Et overordentligt Priisspörgsmaal, henhörende til den physiske Classe.

Selskabets Æresmedlem, Hans Höigrevelige Excellence Grev *J. G. Moltke*, Geheime-Statsminister, Cantzler ved de kongelige Ordener, Ridder af Elephanten, o. s. v. har udsat en Pris af 250 Rbdlr. N. V. for fölgende Spörgsmaal:

Hvilke Overgangsbierge findes der i Norge?

Man maae angive Stederne, hvor de forekomme, om de blot findes i Christiania Stift, som Hr. *von Buch* og *Hausmann* foregive, eller ogsaa paa andre Steder; man maae bestemme, i hvilken Orden de ligge paa hinanden, og om de overalt findes i en og samme Orden; hvilke Lejer af Steen og Metaller, der forekomme i samme, hvilke Forsteninger de indeholde; paa hvilke Grundbierge de hvile, og om de have ligeformig eller afvigende Lejening med samme, og endeligen, om de bedækkes med en Steenart af Flötsbierge. Til Sagens Oplysning maatte med Svaret indsendes tydelige Pröver af Steenarterne i disse Overgangsbierge.

Quæ saxa ad montes ordinis secundi seu transitorios (Overgangsbierge) pertinentia in Norvegia reperiuntur?

Determinentur loca, in qvibus illa saxa occurrunt; an tantum modo in dioecesi Aggerhusiensi reperiantur, ut contendunt celeberrimi *von Buch et Hausmann*, an simul in reliqvis regni partibus; ex-

plicetur, qvo ordine et an uno eodemqve ordine ista saxa ubique reperiantur; qvæ strata sive lapidum sive metallorum iis subjecta sint; qvas petrefactiones includant; cui montium primævorum sive æqvaliter et parallele sive alio situ superimposita sint; denique an saxo qvodam tertiæ ætatis, qvasi tegmine, instructa sint. Ad hanc rem illustrandam exhibeantur exemplaria selecta saxorum, de qvibus heic qværitur.

Da indkomne Æskningers Bedömmelse er overladt til Selskabet, saa maatte de indsendes paa sædvanlig Maade, ligesom Selskabets egne Opgaver, til Selskabets Secretair inden Udgangen af December 1816.

Priisopgaver efter det Thottiske Legat.

1. Med hvilken Fordeel kan Gulerödder hos os dyrkes i det store til Föde for Huusdyr? og hvilken Indflydelse har denne Föde paa disse Dyr, saasom paa Koens Melk, Smör og Ost.

   Forfatteren maatte ved sammenlignede Forsög give en nöiagtig Beregning saavel over Bekostningen ved Dyrkningen, som om deres Værd i Forhold til anden Foder. De bekiendte engelske Annaler af A. Young give paa flere Steder Efterretning om den rigtigste Dyrkningsmaade, og Anledning til, hvorledes Beregningerne bedst giöres.

   For denne Opgave udloves en Belönning af 50 Rbdlr.

2. Hvilke Arter og Afarter af Havre ere de fordeelagtigste i de danske Provinser efter deres Beliggenhed og Jordbundens Beskaffenhed?

   Forsögene maatte anstilles paa Strækninger, som ej ere mindre end en halv Tönde Land eller 7000 Qvadrat-Alen. Tillige maatte indsendes Pröver af de forsögte Havrearter, og giöres nöiagtig Beregning og Sammenligning af deres Værd i Forhold til den almindelige Havre.

   Denne Opgaves Besvarelse belönnes med 50 Rbdlr.

3. Man forlanger en chemisk Undersögelse af Törv, hvorved fornemmeligen maatte tages Hensyn til tvende Ting; at bestemme Massen af den forbrændelige Substants i Törven, og dernæst at udforske Naturen af den Aske, som den ved sin Forbrænding efterlader sig. Den förste Undersögelse vil lære os Törvens Brugbarhed og Godhed som Brændmaterial, og den anden vil bestemme Qvantiteten og Qvaliteten af dens Aske enten som Giödningsmiddel eller dens Anvendelse til andet Brug.

Da der er saamegen betydelig Forskiel paa Törvemasserne i Dannemark, saa önsker man, at den, som vil besvare dette Spörgsmaal, vælger Törv fra de störste og betydeligste Moser, helst beliggende ved Söekysterne; det maatte navngives og anföres, hvor de ere beliggende, deres omtrentlige Areal, til hvad Dybde man kan optage Törven, enten som skaaren Törv eller som Pluddertörv, der siden kan sammenæltes, og enten formes eller skiæres o. s. v.

Denne Opgaves Besvarelse belönner Selskabet med 100 Rbd.

4. At ingen fremmede Kreaturer kan komme ind paa et Jordlod, og især om Efteraar og Foraar opæde og nedtrampe Vintersæden, Klever-Ageren og Engene, er for den gode Agerdyrkning en meget vigtig Sag, Fuldkommen indfredede Jorder findes ikkun paa faae Steder. *Man spörger, hvilke ere de Aarsager, som foranledige, at Udskiftningen og Forordningen om Hegn ej almindeligen i Dannemark have bevirket Fred paa Böndernes Jorder og Lodder, og ved hvilke Midler kan den for den danske Agerdyrkning saa skadelige Opgivelse af Ævret hæves?*

Naar Kornet er indhöstet, opgives i Almindelighed Ævret, ligesom tilforn, da hele Landet laae i Fælledskab. Kreature tilströmme fra alle Kanter, og helst til de Marker, hvor der findes noget at fortære. Selv det stærkeste og meest forordningsmæssige

Hegn kan ikke modstaae den Vold, som disse mange Kreature anvende fra alle Sider paa Diger, Gröfter og Hekker. Denne Ufred qvæler Dyrkningen af enhver Jordfrugt, som udfordrer Fredning om Efteraaret, og den lægger uovervindelige Hindringer i Veien for Kartoffelavlen, for Dyrkningen af Rapsat, Gulerödder, Roer, Kaalrabi og mange flere Planter, for ung Skovs Plantning og Opelskning o. s. v.

For dette Spörgsmaals Besvarelse udloves en Belönning af 50 Rbdlr.

5. At det Herredömme Mennesket udöver over Dyret er moralske Forskrivter underkastet derom ere Moralisterne enige. Ikke destomindre seer man alt for hyppigt i det daglige Liv disse Forskrivter ligegyldigt og letsindigt traadte under Födderne. Selskabet udsætter derfor fölgende Spörgsmaal:

Er det muligt, ved Lovgivning at indskrænke Dyrenes Mishandling, og om saa er, hvilke Love skulde være de meest virksomme og passende til denne Hensigts Opnaaelse?

Man önsker herved tillige, saavidt muligt, berört hvad i denne Henseende er skeet i andre Lande.

Det Classenske Legat.

1. For den bedste Indretning af Seletöi, hvorved Hesten og Studen uden at trykkes og beskadiges kan trække lettere og med den störste Virkning, udsættes en Belönning af 50 Rbdlr.

Man önsker, at Forfatteren vil have Hensyn saavel til Seletöiers Indretning ved Landbruget, som ved Plove, Harver, Tromler, Höstvogne m. v., som til Indretningen deraf ved tungere og sværere Arbeide, saasom ved Lastvogne, *Steenvogne, Kanoner o. s. v. Selskabet vil belönne Afhandlinger, som kan have beskiæftiget sig med*

et forbedret Seletöi til enkelt Brug, saasom til Plove, Lastvogne, Kanoner o. s. v., i Forhold til Forbedringens Vigtighed. Ligeledes vil det og belönne dem, som ikkun have taget Hensyn til Seletöier for Stude, alt i Forhold til Forslagets Nytte.

2. Efter Forsög, anstillede saavel her som andensteds, er det befundet, at man kan sprænge Steen og svære Træstammer, uden at nedstampe Krudret, hvilket Arbeide er forbunden med nogen Fare for de Arbeidende, og uden at nedstampe Leer eller Jord oven over Krudtet. Erfaring har viist at Steene kunne sprænges, naar man fylder Borningshullet med Krudt til en vis Höide, og derover lægger tört Sand, gjennem hvilket en Svoveltraad fyldt med Krud stikkes ned til Ladningen, og anbringes paa den sædvanlige Maade; men adskillige Forsög have ogsaa viist, at Sprængningen ofte mislykkes. Man spörger om Aarsagen hvi det sidste kan skee; om det beroer paa at Krudtröret sættes for dybt ned i Ladningen, eller paa andre Omstændigheder. Og da Stenes Borning er langsom og kostbar, saa spörges om der ei kan findes en lettere, hurtigere og mindre bekostelig Maade til Steenboring end den hidtil bekiendte.

Selskabet belönner Opfindelsen af en paalidelig Fremgangsmaade ved denne Sprængningsmethode, samt Opfindelsen af en nemmere Boringsmaade, med 100 Rbdlr., eller 50 for een af Delene.

3. Da Jordkrebs ere til saameget större Skade i Haver som de saa yppigen formere sig, saa spörges, hvorledes de paa den sikkerste og bedste Maade, og i den korteste Tid kan udryddes?

Udrydnings-Maaden maae fuldstændigen beskrives, og dens Paalidelighed bör ved virkelige og paa flere Steder anstillede Forsög bevises.

Selskabet giver derfor en Belönning af 25 Rbdlr.

4. For den nyttigste og bedste Maskines enten væsentlige Forbedring, eller aldeles nye Opfindelse, hvilken med Fordeel kan anvendes i Agerbruget eller Fabriker i Kongens europæiske Stater, vil Selskabet give en Belönning fra 50 til 100 Rbdlr. i Forhold til Forbedringens eller Opfindelsens Vigtighed.

Afhandlingen og Beskrivelsen maatte ledsages af behörige Planer og Profiler med tilföiet Maalestok, eller og en Model af Maskinen maatte indsendes. Selskabet bemærker, at de Forbedringer eller Opfindelser, som ere udförte i det store, og ved Brug og Erfaring ere bekræftede, ville erholde Fortrinnet for blotte Ideer til Maskiner, som ei ere virkeligen byggede. Saadanne blotte Idealer komme ikke i Betragtning, medmindre det har den höieste Grad af Rimelighed, at den tilsigtede Virkning og Nytte vil opnaaes.

5. Da man i mange Huusholdninger og andre Ildsteder bruger Brænde og Törv tilsammen, og Brændets og Törvens Aske derved sammenblandes, saa spörges, om det er mueligt ved Udludning eller paa nogen anden Maade at adskille Brændeasken fra Törveasken paa en saa fuldkommen, sikker og ei bekostelig Maade, at denne saaledes rensede Lud kan bruges til Vaskning, uden at efterlade Pletter paa Linnedet, til Sæbesyderier eller til andet oeconomisk og technisk Brug ligesaa vel og sikkert, som den sædvanlige alkaliske Lud?

Forfatteren maae tydeligen beskrive den hele Fremgangsmaade. Det bör anföres af hvilket Qvantum Brænde og Törv enten efter Cubikmaal eller efter Vægt den blandede Aske er frembragt, samt dennes Vægt og Maal. Mængden af den rensede Lud og dens Styrke skal ligeledes anföres, tilligemed alle de til Rensningen paagaaende Omkostninger, samt Sammenligning imellem denne saaledes rensede Luds

og den sædvanlige Luds Priser. Pröver maae indsendes, ei mindre end 6 Pund af den blandede Aske, af den deraf rensede Lud, og af den tilbageblevne Törve-Aske eller dens Lud. Selskabet önsker tillige, at Forfatteren vilde anstille Pröver med den rensede Luds Anvendelse til oeconomisk og technisk Brug, og at Pröver af de derved frembragte Ting indsendes.

For denne Opgaves Besvarelse udlover Selskabet en Belönning af 50 Rbdlr.

6. Af nye Agerdyrkningsredskaber, som have vundet Bifald, er Exstirpatoren et af de vigtigste. Imidlertid har dette nyttige Redskab endnu adskillige Ufuldkommenheder, som hindre dets almindelige Udbredelse, der dog vilde være af stor Virkning til at undgaae meget af det besværlige Plöie-Arbeide. Dette Redskabs Hovedmangler ere, at det er meget vanskeligt at holde Jernene i den rette Dybde, da den bageste Deel ikke er understöttet, og at det i haard eller græsbunden Jord ikke vel kan bruges, fordi Jorden samler sig foran Jernene, og slæbes med i store Dynger. Den förste Mangel kunde rettes ved at anbringe Hiul paa den bageste Bom, den anden ved en Indretning, hvorved enten nogle af Jernene med Lethed kunde indtages, eller maaskee den forreste Bom kunde ganske löftes af naar Redskabet skulde bringes förste Gang paa Jord, som er meget græsbunden, eller som meget let klumper sig. Selskabet udsætter en Præmie af 100 Rbd. for en nye Indretning af Exstirpatoren, hvorved de her anmærkede Mangler ere hævede paa en hensigtsmæssig Maade.

Med Æskningen önsker man en efter Maalestok forfærdiget Model.

I Anledning af det Classenske Legats Prisopgaver var indkommen en Æskning fra ordineret Cathechet *Östrup*, for adskillige mechaniske Opfindelser, fornemmeligen for en Vindmölle til Snustobakfabrication. Selskabet tilkiendte ham derfor en Belönning af 75 Rbd.

I Anledning af et paa samme Legat udsat Spörgsmaal om Berberissernes Skadelighed eller Uskadelighed var indkommet et Skrift med Motto: *Vil du höste Rug, da plant ei Berberisser.* Selskabet fandt ikke Forfatterens Beviser fyldestgiörende nok, for derfor at tilkjende ham Præmien.

Kiöbenhavn, 1816.

Trykt hos *Hartvig Friderich Popp.*